

INARINSAAMEN KIELEN VUOSISADAT

——
MARJA-LIISA OLTHUIS

INARINSAAMEN PUHUMA-ALUE JA MURTEET

Inarinsaame on yksi Suomen kolmesta saamelaiskielestä pohjois- ja koltansaamen lisäksi. Sen puhuma-alue keskittyy pääasiassa Inarinjärven rannoilla sijaitseviin kyliin — lähinnä Ivaloon, Inariin, Kaamaseen, Partakkoon ja Nelliiniin (ks. karttaa s. 569). Pieni osa kielen puhujista asuu varsinaisen puhuma-alueen ulkopuolella.

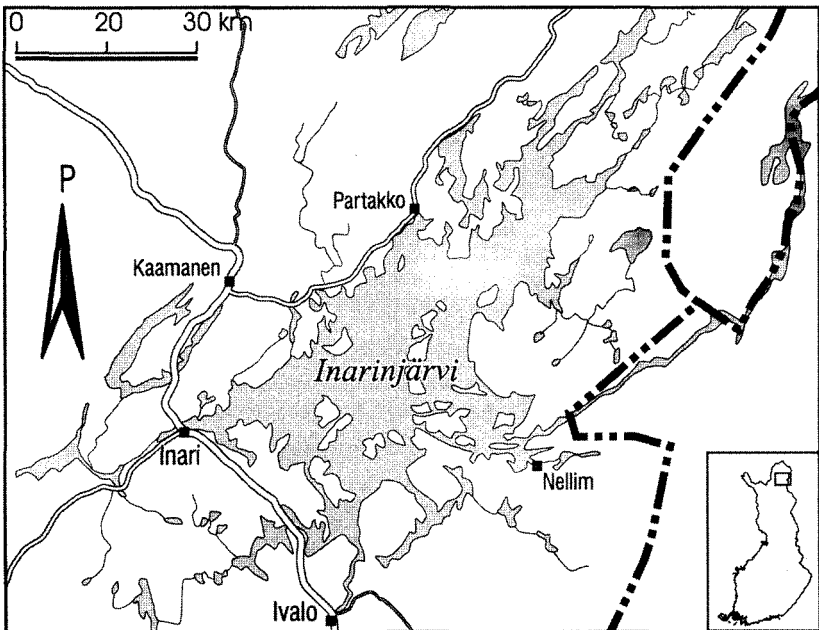
20 viime vuoden aikana inarinsaamen puhujamäärä on laskenut jyrkästi. Sen puhujamääräksi arvioitiin vielä 1980-luvun alussa noin 450 henkeä (ks. Korhonen 1981: 18). Hie-
man myöhemmin uusi arvio osoitti puhujien määräksi noin 400 (esim. Olthuis 1995: 146),

ja kaikkein uusimpien tietojen mukaan puhujia on nyt noin 350 henkeä (Lehtola 1997: 64). Puhujamäärän lasku johtuu siitä, että suurin osa kielen puhujista on vanhoja ihmisiä, eikä heidän kuoltuaan uusia kielenpuhujia juurikaan ole tullut tilalle.

Inarinsaamen kielestä on perinteisesti erotettu neljä päämurretta: pohjoinen, itäinen, läntinen ja eteläinen murre (ks. esim. ILWB). Nykyään murteet eivät ole kuitenkaan näin selvästi erotettavissa, sillä monetkaan kielen puhujat eivät enää asu synnyinseuduillaan, ja murteet ovat pitkälti sekoittuneet keskenään. Inarinsaamella on oma kirjakielensä, jossa tosin edelleen on selvästi näkyvissä eri murrevariantteja, esimerkiksi komitatiivin päätte *-guim ~ -gijn* (*poccuiguim ~ poccuigijn* 'poroine-') ja eri taivutusvariantit *päänih ~ päneh* 'hampaat' ja *ergij ~ eergij* 'härkien'. Ei ole voitu osoittaa, että mikään näistä varianteista olisi muita kirjakielisempi, joten ne kaikki on hyväksytty kirjakieleen. Monia murrepiirteitä tosin on nykykieleen jo normitettu: esimerkiksi pohjoismurteessa 3. tavun *-i* on redusoitunut: */patârâd/* 'paeta', mutta kirjakieleessä kuitenkin ainoana hyväksyttynä muotona on *patâriä*. Edelleen inarinsaamen »kielenhuollossa» käydään keskustelua joidenkin kielten piirteiden normittamisesta ja normittamisen oikeellisuudesta.

INARINSAAME KIRJOITETTUNA KIELENÄ

Inarinsaame on kirjoitettuna kielenä hyvin nuori: ensimmäisen kerran se esiintyi painetussa muodossa vasta vuonna 1854 Elias Lönnrotin tutkimuksessa *Ueber den Enare-Lappischen Dialekt*. Ensimmäinen inarinsaamenkielinen kirja ilmestyi 1800-luvun puolivälin tienoilla. Se oli vuonna 1859 julkaistu *Anar sämi kielä aapis kirje*, jonka tekijä oli Inarin kirkkoherra Edward Wilhelm Borg ja joka sisälsi aapisen ja Lutherin katekismuksen. Seuraavat kirjat ilmestyivät vasta 1900-luvun alussa, ja ne olivat hengellistä opetuskirjallisuutta: Lauri

Itkonen julkaisi vuonna 1902 inarinsaamenkielisen katekismuksen (*Katkismus*) ja vuonna 1906 raamatunhistorian (*Ráámmát historjá*). Näiden kirjojen kieli on jo kunnollista inarinsaamea ja ortografia varsin selkeä, mutta Itkosella olikin apunaan hyviä kielennoppaita, joilla oli vahva kielentuntemus. (Sammallahti 1996: 5, M. Morottaja 1993: 3–8.)

Inarinsaamen kirjoitustapa on saanut nykyisen muotonsa vasta 20 viime vuoden kuluessa. Se pohjautuu akateemikko Erkki Itkosen käyttämään ortografiaan, joka on peräisin 1940-luvulta. Itkosen ortografian pohjana taas on 1900-luvun alun kirjallisuudessa käytetty ortografia.

1980-luvulla käytiin vilkasta keskustelua siitä, että ortografian tulisi vastata enemmän puhekieltä. Näiden keskustelujen pohjalta tehtiin joitakin muutoksia, joista suurimpina voidaan mainita 1. tavun diftongien *eä:n* ja *oa:n* sekä redusoinnin merkintä. Diftongeja *eä* ja *oa* oli totuttu kielihistoriallisista syistä merkitsemään näin, mutta nykypuhekielessä ne kuitenkin ovat langenneet yhteen diftongien *iä* ja *uá* kanssa. Tavallisilla kielennopuujilla oli vaikeuksia diftongien valinnoissa: pitäisikö merkitä *oa* vai *uá* ja vastaavasti *eä* vai *iä*? Inarinsaamea luettaessa ja kieltä opetettaessa taas selvänä ongelmana näkyi usein esiintyvän redusoinnin merkinnän puuttuminen. Näin ollen *eä-* ja *oa-*diftongeja ryhdyttiin merkitsemään puhekielen mukaisesti *iä:nä* ja *uá:nä*, ja redusoituneen *lól:n* merkinnäksi tuli *á*:

eähtu 'ehto' > *iähtu*; *oaksi* 'oksa' > *uáksi*
lai 'oli' > *lá*; *kaččáđ* 'juosta' > *kaččáđ*

INARINSAAMEN JA INARINSAAMELAISTEN ASEMA 1600–1800-LUVUILLA

Inarinsaamen kielen asema yhteiskunnassa on ollut pitkään epävakaa. Jo yli 300 vuoden takaa on tietoja siitä, kuinka inarinsaamelaiset joutuivat koville kielitaidottomuutensa kanssa. Vuonna 1662 alkoi Inarissa ja Kemín Lapissa vaikuttaa pappi Gabriel Tuderus, joka ankaralla kädellä käännutti saamelaisia kristinuskoon. Hänestä sanottiin: »Tuderus tuo Herran pappi, jota vihas lanta ja lappi.» Puoli vuosisataa myöhemmin Z. Forbus, joka tuli Kuusamon papiksi vuonna 1718 mutta kulki pohjoisessakin tarkastusmatkoilla, sakkotti inarinsaamelaisia näiden kielitaidottomuuden vuoksi. Saamelaiden kirkollisten asioiden johtokunta asetettiin vuonna 1739, ja se pyrki aluksi edistämään saamen kielen opetusta mutta määräsi lopulta saamen kielen opetuksen lopetettavaksi vuosina 1751 ja 1752. Sen jälkeen kielipolitiikka vain koveni: H. Zimmerman, joka toimi Kemín kirkkoherrana vuosina 1757–71, saattoi ottaa halonkin käteensä, jos kuuli jonkun puhuvan saamea. (Ks. Sammallahti 1996: 5.)

Inarinsaamelaisia on kautta aikojen pidetty hyvin sopeutuvaisina ihmisinä, mikä on pitkälti edistänyt heidän kielensä katoamista. Inarinsaamelainen opettaja ja vaikuttaja Matti Morottaja kuvasi aikanaan ironisesti heimoveljiään näin (ks. Lehtola 1997: 64):

Inarinsaamelaiden liika sopuisuus todella edistää heidän häviämistään heimona. Eivät he nouse etujaan puolustamaan. He ovat oikea rauhan rahvas verrattuna esimerkiksi utsjokelaisiin, jotka ovat kuin sopuleita. – Esivaltaa pitää kunnioittaa. Sen opetti jo Tuderus aikanaan luudan tyvipäällä.

Samantyyppisiä kommentteja inarinsaamelaisten sopeutuvuudesta on aiemminkin esitetty. Jo 1700-luvulla inarinsaamelaisista sanottiin, että he olivat kristinopissa ja juma-laapelkääväisyydessä paljon muita edellä, jopa niin paljon, että norjalainen Thomas von Westen, jota pidettiin saamelaisten apostolina, piti inarinsaamelaisia parhaimpina kristittyinä koko Saamenmaassa. Utsjoen kirkkoherra Jakob Fellman kehui 1820-luvulla inarinsaamelaisten virrenveisuutaitoa, joka hänen mielestään oli paljon parempi kuin utsjokelaisilla. Lisäksi hän kertoi, että inarinsaamelaisperheen isä luki joka sunnuntai postillaa ja että alkoholinkäytössä inarinsaamelaiset kelpasivat esimerkiksi muille. Jotkut inarinsaamelaiset olivat Fellmanin mukaan niin taitavia, että he osasivat Uuden Testamentin melkein pä ulkoa eivätkä tarvinneet virsikirjaakaan veisatessaan. Myös M. A. Castrén totesi 1800-luvun alussa inarinsaamelaisten olevan uskonsa ja tapojensa puolesta tunturisaamelaisten yläpuolella mutta myönsi kyllä, että se saattoi johtua siitä, etteivät tunturisaamelaiset osanneet suomea, joka oli kristinuskon opetuskieli tuohon aikaan. (Sammallahti 1996: 5.)

INARINSAAMEN ASEMA KOULUYHTEISKUNNASSA 1900-LUVULLA

1900-luvulle tultaessa inarinsaamen tilanne ei näyttänyt paljonkaan valoisammalta. Uula Morottaja, jonka harteilla inarinsaamen kirjoitettu kieli pitkään lepäsi, kirjoitti vuonna 1959 *Sabmelaš*-lehdessä inarinsaamenkielisen kirjoituksen, jonka otsikkona oli »Tuhoutuuko inarinsaame?». Hän varoitti:

Kaikki kielen tuhon merkit ovat selvästi näkyvissä. Lapset eivät kuule sanaakaan omalla kielellään koulussa, ja jos he kuulevat jotakin saameksi, se ei ole heidän oma kielensä vaan pohjoissaamea, jota he eivät ymmärrä. (1959: 145–146.)

Morottajan mukaan kansakoulu oli vastuussa kielen käytön nopeasta vähenemisestä ja häviämisestä. Lasten täytyi tottua käyttämään suomea koulussa, eikä heidän omalle kielelleen, inarinsaamelle, jäänyt kouluyhteisössä lainkaan sijaa. Tämä ei kuitenkaan koskenut ainoastaan inarinsaamelaisia lapsia vaan kaikkia saamelaislapsia, jotka joutuivat suomenkieliseen kouluun. Monet lapset joutuivat jäämään pitkäksi aikaa koulun asuntolaan, eikä kotiin päässyt kuin pisimpien lomien ajaksi. Viimeistään tässä vaiheessa lasten kielitilanne muuttui radikaalisti: kun he kotona olivat tottuneet käyttämään omaa äidinkieltään, koulussa heidät pakotettiin puhumaan suomea huolimatta siitä, osasivatko he sitä vai eivät, eikä heidän ollut lainkaan lupa käyttää saamea.

Kielteinen suhtautuminen lasten äidinkieleen ja myös saamelaiseen kulttuuriin aiheutti lapsille todellisen identiteettikriisin: kaikki se, mikä oli ollut kotona tuttua ja turvallista, olikin yhtäkkiä koulussa kiellettyä. Tämä oli monille niin suuri nöyryytys, että he aikuis-tuttuaan lakkasivat täysin puhumasta saamea. Myöhemmin tämä sukupolvi päätti opettaa omille lapsilleen ainoastaan suomea: se ei enää halunnut lastensa kokevan samanlaista nöyryytystä. Tämä sukupolvi olikin se, joka hyvää tarkoittavalla asenteellaan pitkälti auttoi kielenvaihtoprosessia ja miltei aiheutti Uula Morottajan jo 40 vuotta sitten ennakoiman inarinsaamen kielen katoamisen. (Ks. myös Olthuis 1995: 147–148.)

Edellä kuvattu täysin suomenkielinen kansakouluyhteisö oli vielä 1950-luvun saamelaisille varsin uusi asia. Ensimmäiset kansakoulut tosin tulivat Inariin jo 1900-luvun alus-

sa, mutta niiden rinnalla jatkoi vielä vanhamuotoinen kiertokoulu aina vuoteen 1954 saakka, jolloin kaikille lapsille järjestyi mahdollisuus siirtyä kansakouluun. (Sammallahti 1996: 5.) Kun uusimuotoisessa kansakoulussa lapset lähetettiin kouluun ja asuntolaan, toimi vanha kiertokoulu aivan päinvastaisella periaatteella: kiertokoulun opettaja, katekeetta, kulki kylästä kylään ja talosta taloon opettamassa lapsia. Kiertokoulu kesti kussakin paikassa muutamia viikkoja, kunnes opettaja siirtyi taas seuraavaan työkohteeseensa.

Kiertokouluopetuksen virallisena kielenä oli suomi, mutta kun läheskään kaikki lapset eivät koulun kieltä hallinneet, katekeetta joutui pitämään ainakin osan opetuksesta lasten omalla äidinkielellä. Kiertokoulun suurena etuna oli se, että se toimi lasten omassa kotiympäristössä tai sen lähipiirissä, joten suuria sopeutumisvaikeuksia uuteen kieleen ja kouluympäristöön ei ollut. Kansakoulussakin sopeutuminen olisi ollut huomattavasti helpompaa, mikäli niitä lasten vanhempia olisi kuunneltu, jotka ehdottivat kouluun ainakin jonkinasteista saamelaiskielten huomioon ottamista.

Uusi kansakoulusysteemi ja uusi kieli oli vieras kaikille saamelaislapsille, mutta pienimmille saamelaisryhmille tilanne oli vieläkin vaikeampi: pohjoissaamen asema saamelaisessa yhteiskunnassa oli ja on edelleenkin vahvempi kuin inarinsaamen asema. Oli ilmeistä, että jos jotakin tehtiin ns. »saamen kielen» hyväksi, kyse ei suinkaan ollut kustakin saamen kielestä lapsen äidinkielenä vaan pohjoissaamesta, joka kieliryhmänä oli suurin. Näin ollen inarinsaame joutui puristuksiin kahden vahvemman kielen väliin.

INARINSAAMEN RENESSANSSI

Neljännesvuosisataan koulukriisin alkamisen jälkeen ei inarinsaamen säilyttämiseksi tehty mitään. Kielen renessanssin voidaan sanoa alkaneen vasta 1970-luvulla, jolloin ihmisten mielenkiinto vähemmistökieliä kohtaan heräsi: inarinsaame vakiinnutti paikkansa Saamelaisradiossa, inarinsaamenkielistä hengellistä kirjallisuutta julkaistiin ja inarinsaamen opetus alkoi koulussa vuonna 1976. Kielen aktiivisempaa käyttöä varten perustettiin vuonna 1986 *Anarâškielâ servi* eli *Inarinsaamen kielen yhdistys*, mikä onkin ollut kaikista merkittävin edistysaskel inarinsaamen lyhyen historian aikana. (Ks. Sammallahti 1996: 6.)

Yhdistyksen puheenjohtaja Matti Morottaja kuvaa *Anarâš*-lehdessä yhdistyksen syntyprosessia seuraavasti (1997: 2): »Yhdistyksen täytyi syntyä. Siihen on useita syitä, mutta tärkeimpänä syynä on se, että tuohon aikaan pohjoissaamesta näytti tulevan kaikkien saamelaisien kirjakieli, eikä inarinsaamella tuntunut olevan käyttöä. Toisaalta oli ilmeistä, ettei saamelaispolitiikkojen keskuudessa ollut yhtään inarinsaamelaista, ja kaikki saamelaisille tarkoitetut edut alkoivat mennä inarinsaamelaisten ohitse pohjoissaamelaisille, sillä he olivat niin vahvoja, ja koltansaamelaisille, sillä heidän kielensä asema oli niin heikko. Kolmanneksi eri saamelaisryhmien kokouskielenä oli aina Suomessa suomi, jotta kaikki ymmärtäisivät. Inarinsaamelaisilla oli selvä tarve keskustella omaa ryhmäänsä koskevista asioista omalla kielellään.»

Anarâškielâ servi on toimintansa aikana selvästi onnistunut parantamaan inarinsaamen asemaa. Seuran tuotteena ehkä näkyvin on neljästi vuodessa ilmestyvä inarinsaamenkielinen lehti *Anarâš*, jossa käsitellään inarinsaamelaisille ajankohtaisia asioita. Lisäksi siinä julkaistaan inarinsaamenkielistä kertomakirjallisuutta, novelleja ym. Seura on myös

kustantanut joitakin inarinsaamenkielisiä kirjoja ja inarinsaamenkielistä musiikkia. Yhdistyksen ehdottomasti tärkeimpänä aikaansaannoksena on pidettävä inarinsaamen kielipesien perustamista.

Kielipesissä alle kouluikäiset inarinsaamelaiset lapset voivat päivittäisissä askareissaan oppia inarinsaamea äidinkielenään. Vuonna 1997 *Anarâškielâ servi* sai Suomen Kulttuurirahastolta 1,5 miljoonan markan apurahan kielipesätoimintaa varten. Näillä rahoilla yhdistys perusti Inarin kirkolle kielipesän, jossa tällä hetkellä on 11 lasta. Inarin kielipesän toiminta on taattu Kulttuuriseuran rahoituksella vuoteen 2002 saakka. Toinen inarinsaamen kielipesä toimii Ivalossa. Sen rahoituksesta on huolehtinut Inarin kunta, mutta toiminta on taattu vain lyhyiksi ajoiksi kerrallaan — yleensä vain puoleksi vuodeksi. Kielipesät ovat osoittautuneet tärkeäksi keinoksi inarinsaamen elvyttämisessä, ja niiden lakkauttaminen todennäköisesti merkitsisi kuoliniskua koko kielelle. Paras tapa turvata kielen jatkuvuus olisikin taata kielipesille virallinen ja pysyvä sija saamelaisessa yhteiskunnassa. Ensin kuitenkin tulisi löytää keino, jolla molempien kielipesien rahoitus olisi turvattu myös tulevaisuudessa.

Kielipesien toiminnalla on ollut paljon positiivisia tuloksia. Tärkeintä on luonnollisesti se, että ne lapset, jotka ovat lähteneet kielipesästä kouluun, ovat oppineet inarinsaamea siinä määrin, että he opiskelevat sitä koulussa äidinkielenään ja kykenevät käyttämään sitä päivittäisenä kielenä. Tänä syksynä inarinsaamen asema on koulu yhteisössä huomattavasti kohentunut: koulussa on aloitettu matematiikan, musiikin ja äidinkielen (siis inarinsaamen) opetus inarinsaameksi. Oppilaina on enimmäkseen lapsia, jotka ovat tulleet kielipesistä. Myös Inarin seurakunnalla on aikomuksena järjestää lapsille ja nuorille inarinsaamenkielisiä kerhoja.

Voidaan myös todeta, että kielipesätoiminta on selvästi herättänyt mielenkiinnon inarinsaamea ja inarinsaamen opiskelua kohtaan. Monet kielipesälästen vanhemmat ovat menneet inarinsaamen kurssille, sillä he haluavat ymmärtää lastensa inarinsaamenkielistä puhetta kotona. Kielikursseja on järjestetty parin viime vuoden ajan Saamelaisalueen koulutuskeskuksen Inarin yksikössä. Jotkut oppilaista ovat edenneet opinnoissaan niin pitkälle, että ovat ottaneet osaa inarinsaamen ylioppilaskirjoituksiin, joita on järjestetty vuodesta 1998 alkaen ja joissa inarinsaame on mahdollista suorittaa äidinkielenä tai vieraana kielenä. Myös tutkinnot ovat selvästi vahvistaneet kielen statusta yhteiskunnassa.

Yliopistotasolla ei ole tähän saakka ollut käytännössä ollenkaan inarinsaamen opetusta. Oulussa ja Helsingissä, missä voi opiskella saamen kieltä ja kulttuuria, on järjestetty toisinaan lyhyitä, parin opintoviikon laajuisia inarinsaamen kursseja, mutta opetus ei ole läheskään pohjoissaamen tasolla. Inarinsaamen yliopisto-opetus on nyt ottamassa ensiaskeliaan: Saamelaisalueen koulutuskeskus on yhdessä Oulun yliopiston kanssa aloittamassa inarinsaamen 15 opintoviikon opintokokonaisuutta. Suunnitelmien mukaan opetus käynnistyy keväällä 2001. Vaikka tämä onkin suuri edistysaskel inarinsaamen opetuksen historiassa, ei siltikään sovi unohtaa, ettei inarinsaamen opetus tämän jälkeenkään ulotu läheskään samalle tasolle kuin pohjoissaamen, josta voi nykyään suorittaa akateemisen loppututkimuksen.

Saamen kielilaki on taannut kaikille Suomen saamelaiskielille virallisen aseman niissä kunnissa, joissa kieliä puhutaan. Inarin kunta on monikielinen, ja kaikki viralliset ilmoitukset on tehtävä suomen lisäksi kaikilla kolmella saamelaiskielellä. Kielilaki on teettänyt runsaasti käännöstitä, minkä tuloksena kielen sanasto on valtavasti kasvanut: mil-

tei jokaisessa käännöksessä kääntäjä törmää siihen, että jokin sana puuttuu saamesta. Kielilaki mahdollistaa myös kaikkien saamelaiskielten käytön virallisissa yhteyksissä.

INARINSAAMEN TUTKIMUS

Inarinsaamen tutkimus on aloitettu jo 1800-luvulla. Kuuluisimpia tutkijoita lienevät Elias Lönnrot, Anders Johan Sjögren, Matias Aleksanteri Castrén, Frans Äimä, A. V. Koskimies, Toivo I. Itkonen ja Erkki Itkonen. Inarinsaamea ovat tutkineet myös Pekka Sammallahti, Raija Bartens ja Lea Laitinen. (Ks. esim. Sammallahti 1996: 5.) Heistä etenkin akateemikko Erkki Itkosen rooli inarinsaamen kehittäjänä on ollut merkittävä. Hänen aikaansaannostaan on, kuten jo mainitsinkin, inarinsaamen ortografian kehittäminen sekä inarinsaamen äänneopin ja sanaston tutkimus. Hänen tärkein työnsä on saksankielinen inarinsaamen sanakirja *Inarilappisches Wörterbuch*.

Vaikka inarinsaamen tutkimus ei tutkimusalana ole aivan uusi, ei mihinkään tutkimusyksikköön ole koskaan perustettu varsinaista inarinsaamen (eikä koltansaamenkaan) tutkijan virkaa. Tämä johtunee pääasiassa kahdesta seikasta. Ensiksikin pienet saamelaisyhtymät ovat aina tyytyneet varsin vähään eivätkä ole aiemmin ymmärtäneet kielensä tutkimuksellista arvoa. Näin ollen inarinsaamen tutkijat ovat aina tulleet oman saamelaisyhtymän ulkopuolelta. Kun pienempien ryhmien saamelaiset eivät toisaalta ole itse kielen tutkimusta vaatineet, ei saamelaisyhteiskunnassa eikä sen ulkopuolellakaan ole osattu nostaa esiin inarinsaamen tutkimusta erillisenä kielentutkimuksen osa-alueena. Ongelmana näyttää pitkälti olevan kaikkien saamelaisten sijoittaminen »saamen kieli»-termin alle: ns. »saamen kieltähän» on jo pitkään tutkittu useassakin eri tutkimusyksikössä. Käytännössä Suomessa tapahtuva »saamen kielen» tutkimus on ainoastaan pohjoissaamen tutkimusta, vaikka myös inarinsaamen, samoin kuin koltansaamen, monet peruspiirteet ovat edelleen selvittämättä. Tätä varten olisikin tarpeen saada myös inarinsaamelle samanlainen tutkimusyksikkö kuin pohjoissaamelle.

Vaikka inarinsaamen tutkimusyksikköä ei olekaan varsinaisesti mihinkään perustettu, on kielen perustutkimus saatu käyntiin vuonna 1997 Saamelaiskäräjien oppimateriaalikeskuksen projektirahoituksena. Siinäkin ei voida puhua varsinaisesta inarinsaamen tiedeellisestä tutkimustyöstä, vaan tutkimus liittyy kiinteästi oppimateriaalitoimintaan, ja tuloksia voidaan suoraan hyödyntää inarinsaamen opetuksessa. Suomen Saamelaiskäräjien rahoittama inarinsaamen tutkimus ovat inarinsaamen kielioppihanke sekä laaja inarinsaame–suomi–inarinsaame-sanakirjahanke.

INARINSAAMEN TULEVAISUUDENNÄKYMÄ

Aluksi mainitsin, että inarinsaamen kielen puhujien määrä on edelleen jyrkässä laskussa. Vaikuttaa siltä, ettei tähän ongelmaan löydy kovin nopeaa ratkaisua. Ensiksikin vanhoja saamelaisvastaisia asenteita ja ihmisten koulussa kokemia nöyryytyksiä on vaikea hetkessä unohtaa. Tähän on tarvittu kaksi sukupolvea, joista ensimmäinen on lähes täysin suomenkielinen: vasta heidän lapsensa saavat nyt kasvaa sellaisessa ympäristössä, jossa saamelaiskieltä tuetaan ja arvostetaan sekä kotona että yhteiskunnassa. Ilokseni olen huomannut

nut, että inarinsaamelaisten keskuudesta löytyy edelleen sellaisia isovanhempia, jotka nyt puhuvat lastenlapsilleen inarinsaamea vaikkeivät olekaan opettaneet sitä omille lapsilleen. Toinen ja suurempi hankaluus ovat vanhat tottumukset: monet inarinsaamelaiset ovat käyttäneet niin pitkään päivittäisenä kielenään suomea, että sen vaihtaminen takaisin saameen tuntuu hankalalta ja luonnottomalta, vaikka se periaatteessa olisikin mahdollista.

Paljon työtä on jo tehty eri tahoilla inarinsaamen säilyttämiseksi. Kielipesät, kielilaki, inarinsaamen koulu- ja yliopisto-opetus sekä ylioppilaskokeet antavat kaikki sille status-ta ja luovat hyvät edellytykset sen säilymiselle. Nämäkään eivät silti yksinään riitä: tarvitaan myönteinen asenne inarinsaamea kohtaan ja edes pieni puhujaryhmä, joka taas käyttää kieltä aktiivisesti. Miten tähän sitten päästään, kun kielen puhujamäärä yhä vähenee? Inarinsaamelaisten tehtävänä on kasvattaa lapset ymmärtämään kieltänsä arvo ja saada heidät käyttämään sitä aktiivisesti, jotta sillä olisi tulevaisuus. Tärkein kohta ns. kielen siirtäjäketjussa on siinä, kuinka saada lapset saamenkieliseksi ennen kouluikää. Tässä perheen asenne sekä suvun ja etenkin kielipesien rooli korostuu entisestään. Kun lapset kasvavat kouluikänsä, siirtyy vastuu lasten kielitaidosta kielipesiltä kouluille. Kielen oppimisen jatkuvuuden kannalta on tärkeää huolehtia myös siitä, että korkeampitasoista inarinsaamen kielen koulutusta järjestetään riittävästi. Nykyisessä tilanteessa ei ole varaa menettää yhtään osaa kielen siirtäjien ketjusta ilman, että kielen tulevaisuus joutuisi suuresti uhanalaiseksi. Mikäli ketju katkeaa alkupäästä, alkavat ensi oireet näkyä jo kymmenessä vuodessa muun muassa siinä, ettei kouluihin enää riitä inarinsaamenkielisiä oppilaita. Tämä johtaa lopulta siihen, ettei kieli enää luonnollisesti siirry sukupolvelta toiselle. Silloin inarinsaamella on elinaikaa vain satakunta vuotta. ■

LÄHTEET

- ILWB = *Inarilappisches Wörterbuch I–III*. Hrsg. von Erkki Itkonen unter Mitarbeit von Raija Bartens und Lea Laitinen. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura 1986–1989.
- KORHONEN, MIKKO 1981: *Johdatus lapin kielen historiaan*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LEHTOLA, VELI-PEKKA 1997: *Saamelaiset. Historia, yhteiskunta ja taide*. Jyväskylä: Kustannus-Puntsi.
- MOROTTAJA, MATTI 1993: Anarâškiel kirjälâšvuotâ. – *Anarâš vyesimáánu 1993* s. 3–8.
- 1997: Love-ihásâš servi. – *Anarâš njuhčâmáánu 1997* s. 2.
- MOROTTAJA, UULA 1959: Tuššá-uv anarâškielâ? – *Sabmelaš 1959/6–7* s. 145–146.
- OLTHUIS, MARJA-LIISA 1995: Suomessa puhuttavien saamelaiskielten asema nyky-yhteiskunnassa. – Ago Künnap (toim.), *Minor Uralic languages: grammar and lexis* s. 145–151 Tartu: Tartun ja Groningenin yliopistot.
- SAMMALLAHTI, PEKKA 1996: Juhlesaahâ Anarâškielâ servi r.o. 10-ive juhleest Njellimist 30.11.1996. – *Anarâš njuhčâmáánu 1997* s. 4–6.

Kirjoittajan osoite (address):

Duinroos 11, NL-2651, XG Berkel en Rodenrijs, Netherlands

Sähköposti: *hj.ml.olthuis@worldonline.nl*